

Leskovac, ~~namesto~~ Sremič Semič (in je nato tudi v registru krajevnih imen zapisalo „Semič (kod Črnomlja)“, kakor je v istem registru tudi za Pleterje pri Krškem navedlo „Pleterje (kod Novog mesta)“.

Popačenih krajevnih imen je v knjigi še več, npr. namesto Srednja Dobrava je Srednja Dobrova (str. 340), namesto Križe je Križ (str. 397), namesto Črnuče je Črnuč (str. 426), namesto Skorno je Skorna (str. 448).

Razmeroma precej je popačenih tudi osebnih imen. Največ jih najdemo v dokumentu št. 164: namesto Nowak je zapisano Noank, namesto Lürker je „Like (Lueke)“, namesto dr. Seidl je dr. „Pajdl – Peidl“, namesto Urbantke je „Urbanke“; kar preveč napak v enem dokumentu.

Dokumentov, ki se nanašajo na Slovenijo, je v knjigi, ki jo obravnavamo, razmeroma malo, in zato o njeni celotni vrednosti ne moremo soditi samo po izboru in obdelavi teh dokumentov. Škoda pa je, da takšna objava dokumentov za Slovenijo nima nobene vrednosti za znanstveno javnost. Ta del knjige ne izpolnjuje namena, ki ga je uredništvo razglasilo v uvodni besedi.

Tone Ferenc

Leon Poliakov, *Il nazismo e lo sterminio degli Ebrei* (prevod iz francoščine). Torino, Einaudi 1971. 414 str. 3. izd.

Knjiga govori o nacističnem antisemitizmu in uničevanju Židov med vzponom nacizma do konca druge svetovne vojne, zadnjih nekaj deset strani pa prepusti razmišljanju o židovskem problemu nasploh, kot ga je avtor videl leta 1950, ko je knjigo pisal. Veliko prostora je odmerjeno uničevanju Židov v Nemčiji, Franciji, na Poljskem in v Rusiji, mnogo manj pa njih tragediji drugod, tako da je Jugoslavija omenjena le tu in tam, vendar je poudarjena zasluga partizanskega gibanja, ki mu je uspelo absorbirati precej Židov, katerih življenje bi se bilo sicer končalo v plinskih celicah. Avtor precej piše o različnih načrtih, ki so jih nacisti imeli z Židi (na primer, da bi jih preselili na Madagaskar), preden so se odločili za genocid, o premišljenem vsakovrstnem in vsakodnevem nasilju, ki so ga morali pretrpeti Židje, preden so odšli v smrt, o zaplembah njihovega premoženja itd. Posebej se avtor ustavi ob getih na Poljskem, predvsem ob varšavskem in ob Auschwitzu kot najbolj tipičnem nacističnem taborišču. Zelo zanimivo je vprašanje o odnosu do deportacij, mučenja in ubijanja Židov pri narodih, med katerimi so živeli. Odnos Poljakov je bil precej apatičen, v Ukrajini in v baltskih deželah so bili ponekod celo pogromi proti Židom, ki so jih zanetili nacisti, podobno je bilo tudi v Romuniji. Nasprotno pa je Žide ščitilo in skrivalo prebivalstvo v deželah zahodne Evrope in v Bolgariji, na Madžarskem pa celo Horthyjev režim, tako da je bila „končna rešitev“ Židovskega vprašanja na Madžarskem izvedena le deloma. Tudi Italijani niso hoteli izročiti nacistom svojih Židov, v svoji coni na Hrvaškem pa so jih ščitili pred ustaši. Papež in visoki kler sta po avtorjevem mnenju storila premalo za pomoč trpečim Židom, pač pa so jim nesebično pomagali mnogi duhovniki in menihi.

V času nacizma so Židje potencirano doživeli najbolj absurdno preganjanje, ki je možno, preganjanje zaradi „tega, kar so bili in ne zaradi tega, kar so počeli“. Kaj je pripravilo nemške nacistične do takega nastopa proti njim? Najbolj zanesljiv odgovor na to nam verjetno lahko da psihoanalitična metoda, ki so jo uporabili mnogi avtorji, katerih sklepe povzema Poliakov. Zanimivo je namreč, da so nacistični voditelji izšli večinoma iz

moralno strogega krščanskega okolja z močnim pridihom nemške zavrte agresivnosti in klasičnega antisemitizma. Poliakova kot avtorja mnogih del o židovski zgodovini odlikuje koncizno pisanje, smisel za prava razmerja in težo dogodkov ter prijeten slog. Za kompleksno, vendar ne prepodrobno poznavanje množičnega genocida nad Židi v času nacizma je obravnavana knjiga velikega pomena.

Janez Peršič

Dalla guerra fascista al campo di sterminio della Risiera (Od fašistične vojne do uničevalnega taborišča v Rižarni) Friuli – Venezia Giulia 1940 – 1945

V drugem zvezku zbirke „Quaderni della Resistenza“, ki jo izdaja Deželni odbor ANPI za Furlanijo–Julijsko krajino je 1973 izšel sestavek z gornjim naslovom. Izšel je v sodelovanju z Istituto regionale per la storia del movimento di liberazione nel Friuli e Venezia Giulia, avtorji sestavka pa niso navedeni.

Sestavek vsebuje sedemnajst poglavij. V prvih avtorji pojasnjujejo današnjemu rodu vzroke nastanka fašizma. Navajajo razloge, zaradi katerih antifašisti okrog leta 1920 niso znali ali utegnili reagirati. Nedvomno drži, da je proletariat izgubil Gramscija, najbolj temeljitega teoretika antifašizma. To vprašanje posebej aplicirajo na Julijsko krajino, kar je za nas najbolj zanimivo. Priznavajo brez zadržkov nacionalno zatiranje in naštevajo prve borce proti fašizmu na oblasti, med katerimi so bili v prvih vrstah komunisti. Posebej omenjajo tiste, ki o se borili v Španiji in Franciji. Ne pozabljajo na organizacijo TIGR, iz katere so delno izvirali prvi revolucionarji. Naštevajo potem tudi Gortana in žrtve tržaškega procesa leta 1941. Pri tem uporabljajo, kot je navedeno v opombi št. 6, tudi jugoslovanske vire.

Posebno pozornost posvečajo napadu na staro Jugoslavijo. (Poglavje 2) Omenjajo Roatto in njegov ukaz za interniranje prebivalcev na zasedenem teritoriju. Dokazujejo, kako je bila Mussolinijeva „vzporedna vojna“ na Balkanu neuspešna, saj se je kljub njej razvilo partizanstvo. Avtorji s tem priznavajo tudi prvenstvo slovenskih partizanov na področju tedanje goriške in tržaške ter reške pokrajine. Enako odkrito pojasnjujejo svojim sonarodnjakom resnico o taboriščih (predvsem o Rabu) in smešijo misli glavnega urednika Rina Alessija pri dnevniku „Il Piccolo“, ki je napovedal „rimski red“ zaslužjenim ljudstvom onstran italijanske meje. Omenjajo, kako je tržaški prefekt Tamburini leta 1942 predlagal uporabo bojnega strupa iperita v boju proti partizanom. Javnosti odkrivajo zločine, ki jih je zakrivil reški prefekt nad prebivalstvom v okolici Kastava. Posebno poglavje posvečajo delovanju „posebnega inšpektorata javne varnosti“ (i.s.P.S) ki je bil ustanovljen le v Julijski krajini in ki je zakrivil številne zločine.

Slovenski zgodovinar se mora upreti ugotovitvi avtorjev, da so se Slovenci in Hrvati iz Julijske krajine dokončno obrnili proti Italiji šele po njeni kapitulaciji in da je bil fašizem tisti, ki je s svojo dvajsetletno politiko nasilja zakrivil izgubo ozemlja s slovenskim in hrvaškim prebivalstvom. Mi vemo, da so bili naši ljudje stoodstotno za odcepitev od Italije in za priključitev k Jugoslaviji že leta 1919.

Bolj srečno roko imajo avtorji pri opisu „goriške fronte“. Za enoten nastop in kot vodilno silo odpora priznavajo Slovence, pa tudi Hrvate v Istri. Pravilno opisujejo vzroke za ustanovitev in razvoj nacistične „Adriatisches Kuestenland“, pri čemer se sklicujejo tudi na delo T. Ferenca in razne slovenske vire. Namen te upravne in vojaške ureditve je